

In order to develop proposals and recommendations to improve flood of modern activity of the Training-Methodical Center analysis of positive experience of activity of the International Training-Methodical Center for Financial Monitoring (Russian Federation). Based on the analysis proved that the Training-Methodical Center of the State Committee for Financial Monitoring of Ukraine should play a leading role in the dissemination of methodologies (typologies), international standards and best practices in the area of prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime and terrorism financing.

The author proves that priority of activity of the Training-Methodical Center should be retraining and professional development of specialists by financial monitoring, which resulted in establishment should be multi-level system of additional vocational training for staffs of subjects of state and initial monitoring, law enforcement, judicial and other governmental authorities. The leadership of the State Committee for Financial Monitoring of Ukraine should pay meticulous attention to following areas of the Centre, as conducting research projects on counteracting to money laundering and terrorism financing under state order of competent authorities; training of specialists for foreign financial intelligence units; organization of scientific conferences, seminars, round tables, etc. of problematic issues in this area.

Key words: *prevention, laundering of the incomes received in the criminal way, Training-Methodical Center, counteraction, financing of terrorism.*

Надійшла до редакції 16.03.2013

В.А. Завгородній

кандидат юридичних наук

Г.Є. Пшенична

студентка юридичного факультету

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 342.95

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї СТОСОВНО ДИТИНИ

Розглянуто теоретичні аспекти визначення юридичної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї стосовно дитини. На основі аналізу чинного законодавства у сфері протидії домашньому насильству розкрито об'єктивні та належні міри відповідальності та особливості застосування захисного припису за вчинення насильства в сім'ї стосовно дитини.

Ключові слова: *насильство в сім'ї, юридична відповідальність, дитина.*

Постановка проблеми. Насильство над дітьми в сім'ї заслуговує більш широкого розгляду, оскільки діти є особливо уразливими, потребуючи для свого повноцінного розвитку спеціальної уваги та піклування. Жорстоке поводження із дитиною, якою є кожна людина до досягнення нею 18-річного віку, зумовлює порушення основних прав і свобод.

Насильство над дітьми є явищем ще більш прихованим, ніж насильство над іншими членами сім'ї, оскільки можливість дитини поскаржитися або звернутися за захистом набагато менші, ніж у дорослої особи. Відомими стають лише найбільш жахливі випадки, які приголомшують нелюдсь-

кою жорстокістю [1, с. 103]. Наслідки таких дій можуть бути для дитини значно тяжчими, ніж для дорослої людини, оскільки дитина знаходиться у процесі формування: як фізичного, так і розумового.

Незважаючи на реалізацію в Україні загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 р., яка затверджена у 2009 році Верховною Радою України на законодавчому рівні, спостерігаються сталі тенденції щодо зростання насильства стосовно дітей.

За останні п'ять років на 21 тис. (з 88 тис. – у 2007 р. до 109 тис. – у 2011 р.) зросла кількість осіб, які перебувають на обліку в органах внутрішніх справ за вчинення насильства в сім'ї [2]. За результатами опитування, що проведено Уповноваженим Президента України з прав дитини в період 2011–2012 років, кожна друга дитина вказувала на те, що порушується її право на любов та піклування з боку батьків. В країні найчастіше порушується право на захист дитини від образ, побиття (62 %) та від приниження (60 %) [3]. Щороку жертвами насильства стають в Україні чотири тисячі дітей, констатують фахівці. Але це – далеко не повна картина, це – випадки, про які стало відомо правоохоронцям. За оцінками фахівців, дев'ять із десяти таких інцидентів залишаються невідомими [4].

Систематичне вчинення насильства над дітьми зумовлює сприйняття таких дій як норму поведінки, внаслідок чого батьки або інші члени сім'ї закладають підґрунтя для вчинення підлітками правопорушень або злочинів, що є значною проблемою для України сьогодні. Так, за статистичними даними МВС України протягом 2010 р. всього по Україні неповнолітніми вчинено 13 605 злочинів, у 2011 р. – 13 654, а в 2012 р. – 14 238 [5], що свідчить про зростання злочинної активності з боку дітей. На наш погляд, зазначені показники прямо або опосередковано залежать від ставлення батьків до своїх дітей, а особливо це стосується застосування насильства щодо них.

Таким чином, на сьогодні є актуальним вироблення ефективного механізму протидії насильства в сім'ї стосовно дитини, що перш за все зумовлюється вдосконаленням заходів примусового впливу до осіб, які його вчиняють.

Метою статті є дослідження чинного законодавства України щодо юридичної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї стосовно дитини та вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо його удосконалення. Відповідно до мети завданнями даної роботи є: 1) здійснення аналізу чинного законодавства щодо юридичної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї стосовно дитини; 2) визначення об'єктивної та належної міри відповідальності за вчинення насильства в сім'ї стосовно дитини; 3) з'ясування особливостей застосування захисного припису при вчиненні насильства стосовно дитини.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретичні розробки цієї проблематики частково здійснили у своїх працях Г.О. Христова, В.П. Яценко, М.В. Євсюкова, В.С. Березняк, Г.В. Ревіна, П.О. Власов, А.В. Запорожцев, В.О. Брижик та інші. Однак питання щодо юридичної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї

стосовно дитини є малодослідженими та потребують окремого детального вивчення.

Виклад основного матеріалу. Захист дитини від жорстокого поводження в сім'ї починається, насамперед, з правового захисту на міжнародному рівні. Першим міжнародним документом, в якому розглядалася проблема жорстокого поводження з дітьми, була Женевська декларація прав дитини, прийнята 26 вересня 1924 року на п'ятій Асамблеї Ліги Націй, спрямована на створення умов, що забезпечують нормальний фізичний і психічний розвиток дитини, право дитини на допомогу, належне виховання, захист тощо [6, с. 151].

Ратифікувавши основні міжнародні документи з прав дитини, Україна взяла на себе зобов'язання відповідно до ст. 19 Конвенції про права дитини вжити всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і про-світніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину. Такі заходи захисту, у випадку необхідності, включають ефективні процедури для розроблення соціальних програм з метою надання необхідної підтримки дитині й особам, які турбуються про неї, а також здійснення інших форм запобігання, виявлення, повідомлення, передачі на розгляд, розслідування, лікування та інших заходів у зв'язку з випадками жорстокого поводження з дитиною, зазначеними вище, а також, у випадку необхідності, для порушення початку судової процедури [7].

Положення про запобігання будь-якій з форм насильства також містяться у Загальній декларації прав людини (1948), Європейській конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950), Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (1966) та інших. Положення зазначених міжнародно-правових актів містять головні засади – це абсолютні заборони на жорстоке поводження з особою, перш за все з дітьми. Міжнародний принцип заборони усіх видів жорстокого поводження із дитиною став одним з провідних принципів національного законодавства України [1, с 97], які покладають на державу зобов'язання забороняти, попереджати насильство у сім'ї, незалежно від суб'єкта вчинення такого насильства.

Аналізуючи вищезазначені положення, можна стверджувати, що міжнародні нормативно-правові акти закріплюють загальні засади попередження насильства в сім'ї стосовно дитини, що за своєю силою є обов'язковими для реалізації даних норм у національному законодавстві України.

Пряма заборона на застосування будь-яких форм насильства стосовно дитини з боку батьків або осіб, що їх замінюють, міститься в Конституції України, норми якої визначають і гарантують охорону і захист прав, свобод та інтересів сім'ї та людини та прямо вказує, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом [8]. На її основі та на основі інших нормативних актів (у тому числі міжнародних) прийнято Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», предметом регулювання якого є попередження насильства в сім'ї та ліквідація його не-

гативних наслідків. Попередження таких дій покладено на спеціальні органи та служби, одним з яких є служба дільничних інспекторів міліції та кримінальна міліція у справах дітей, котрі виявляють причини і умови, що сприяють проявам насильства в сім'ї, вживають у межах своїх повноважень заходів щодо їх усунення, беруть на профілактичний облік осіб, схильних до вчинення насильства в сім'ї, та проводять виховно-попереджувальну роботу з ними, виносять захисні приписи, взаємодіючи з прокурором, та контролюють їх виконання, направляють осіб, які вчинили насильство в сім'ї, до кризових центрів для проходження корекційної програми [9]. Разом з цим слід зазначити, що в даному законі не виділено окремих або спеціальних заходів щодо запобігання насильства в сім'ї стосовно дитини, що є, на нашу думку, недоліком цього нормативно-правового акта.

Ключовим спеціальним актом законодавства у галузі захисту прав дитини та протидії всім формам насильства щодо неї виступає Закон України «Про охорону дитинства», стаття 10 якого закріплює право на захист від усіх форм насильства та вказує, крім матеріального права, на процедурні засади захисту дитини від насильства та жорстокого поводження з нею [10, с. 77].

Також, досліджуючи законодавство України, слід вказати на відсутність окремих норм, які б встановлювали відповідальність осіб, які вчинили насильство щодо дитини. Такі обставини привертають увагу як науковців, так і суспільства в цілому, оскільки дитина є особливо вразливим членом суспільства, і, відповідно, механізм її захисту повинен бути особливим та забезпечувати недопущення рецидиву насильницької діяльності щодо неї [11, с. 193]. Так, чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення містить норми, що передбачають відповідні санкції за вчинення насильства в сім'ї, проте порядок їх застосування універсальний незалежно від тієї особи, що потерпає від таких дій.

На нашу думку, відповідальність за вчинення насильства в сім'ї стосовно дитини потребує більш ґрунтовного вивчення та внесення змін і доповнень до чинного законодавства України в частині встановлення об'єктивної та належної міри відповідальності, що повинна бути більш суворого, ніж та, що передбачена у санкції статті 173-2 КУпАП, та відповідати суспільній небезпеці діяння. У зв'язку із цим, доцільним є доповнення статті 173-2 КУпАП частиною 2 у такій редакції: «Дії, передбачені ч. 1 цієї статті, вчинені стосовно дитини».

Відповідно, з метою забезпечення безпеки дітей як жертв насильства в сім'ї необхідно внести зміни в частині видів адміністративних стягнень. Вважаємо необ'єктивним застосування штрафу як основного виду адміністративних стягнень за вчинення таких дій, оскільки перш за все сума штрафу може тією чи іншою мірою негативно впливати на бюджет сім'ї і зумовлювати економічне насильство стосовно дитини.

Слід погодитися із думкою М.В. Євсюкової про те, що у переважній більшості застосування стягнення у вигляді штрафу має низький профілактичний вплив, не впливає ефективно на виправлення особи правопорушника та призводить до ревіктимізації жертви насильства в сім'ї. Судова

практика свідчить, що часто штрафи застосовуються судами автоматично, без певного з'ясування обставин справи і врахування того, яким чином така санкція вплине на особу правопорушника та жертву насильства [12].

При вчиненні насильства щодо дитини більш ефективним видом стягнення є застосування до правопорушника такого виду санкцій, як громадські роботи на строк до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб. У свою чергу, адміністративний арешт необхідно застосувати не як крайній захід, а як основний, оскільки саме під час арешту особа-правопорушник матиме змогу усвідомити своє ставлення до дитини та дійсно буде нести заслужену кару. Також арешт є найбільш ефективним профілактичним засобом щодо недопущення повторних насильницьких дій та, відповідно, надасть можливість іншим членам сім'ї виробити відповідну стратегію поведінки після повернення правопорушника в сім'ю.

Громадські роботи також є найбільш ефективною санкцією до особи, що вчинила насильство стосовно дитини. Це зумовлюється тим, що правопорушник, на якого накладене адміністративне стягнення у вигляді громадських робіт, не несе фінансових чи майнових втрат, не позбавляється свободи, публічно виконує суспільно корисну працю у вільний від основної роботи чи навчання час, чим здійснюється виховний вплив як на самого правопорушника, так і на інших громадян. Особливе значення має можливість призначення громадських робіт безробітним порушникам, до яких не можна застосувати виправні роботи і є проблемним стягнення штрафу.

Одним із основних засобів профілактики насильства в сім'ї стосовно дитини є винесення захисного припису, який являє собою запобіжний захід і не є видом покарання, ні іншим засобом юридичної відповідальності. Але його застосування пов'язане з низкою проблем, одними із яких є його безпосереднє накладення та невиконання.

Невиконання захисного припису особою, що вчинила насильство, вважається одним із видів протиправних дій, стосовно якої він винесений. Під ним необхідно розуміти спеціальну форму реагування уповноважених підрозділів органів внутрішніх справ щодо захисту жертви насильства в сім'ї, яким особі, яка вчинила насильство в сім'ї, забороняється вчиняти певні дії стосовно жертви насильства в сім'ї [9].

За невиконання захисного припису до відповідальності в 2009 році притягнуто – 1604 особи, у 2010 – 2327 осіб, у 2011 році – 2043 особи [13, с. 119], що вказує на достатню масовість щодо його ігнорування.

У зв'язку із тим, що дитина вважається особою, яка не має достатнього правового захисту зі сторони держави, вчинення щодо неї однієї із форм домашнього насильства зумовлює негайне винесення захисного припису з боку органів внутрішніх справ у найкоротший строк, що, на наш погляд, повинен становити не більше однієї доби з моменту отримання повідомлення чи подання заяви про вчинення насильства в сім'ї стосовно дитини або реальної загрози його вчинення.

Захисний припис повинен виноситися у двох примірниках та вручатися особі, яка вчинила насильство в сім'ї стосовно дитини, та жертві насильства чи її близькій особі, що є відповідною гарантією для повноцінного

захисту від повторного вчинення акту насильницької поведінки стосовно дитини.

Суттєвим недоліком чинного законодавства є відсутність права винесення захисного припису безпосередньо прокурором. Тому слід підтримати думку Г.В. Попова, який вказує на доцільність надання такого права прокурору, оскільки, здійснюючи наглядову перевірку, прокурор може самостійно виявити факт вчинення насильства в сім'ї та безпосередньо відреагувати таким приписом [14, с. 167]. Визначення такого права зумовлюється правовим статусом прокуратури, діяльність якої спрямована на всебічне утвердження верховенства закону, зміцнення правопорядку і має своїм завданням захист від неправомірних посягань на гарантовані Конституцією, іншими законами України та міжнародними правовими актами соціально-економічні, політичні, особисті права і свободи людини та громадянина.

Таким чином, доцільним є доповнення ч. 1 ст. 13 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» щодо права прокурора виносити захисний припис у випадках безпосереднього виявлення факту вчинення насильства в сім'ї. Водночас слід зазначити, що для того щоб захисний припис став дієвим інструментом, необхідний належний контроль з боку працівників правоохоронних органів за його дотриманням і виконанням.

Висновок. Юридична відповідальність є одним із ефективних засобів запобігання та протидії такому ганебному явищу, як насильство в сім'ї стосовно дитини. В чинному законодавстві України існує ряд недоліків та неузгодженостей, які не дозволяють ефективно впливати на ситуацію, яка склалась у цій сфері. Однак запровадження запропонованих за результатами дослідження змін та доповнень дозволить, на наш погляд, удосконалити механізм відповідальності осіб, що вчиняють насильство в сім'ї стосовно дитини, та сприятиме профілактиці таких дій.

Бібліографічні посилання

1. *Власов П.О.* Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ по його подоланню : інформаційно-практичний посібник / П.О. Власов А.В. Запорожцев, В.О. Брижик. – Дніпропетровськ, 2006.
2. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ombudsman.gov.ua/images/stories/07022011/Dopovid_8_1.pdf
3. Захист прав дитини: підсумки першого року діяльності Уповноваженого Президента України з прав дитини Юрія Павленка (серпень 2011 – серпень 2012). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.prezident.gov.ua/docs/ZvitPravaditey.pdf>.
4. Громадська організація «Право і Захист». – Режим доступу : http://www.hreuc.com/ukr/news/news_109.html
5. Статистика МВС України (2010 – листопад 2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : mvs.gov.ua.
6. *Карташкин В.А.* Международные акты о правах человека : сб. док. / В.А. Карташкин, Е.А. Лукашева. – М., 2002.
7. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 (ратифікована Постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91) // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 1990. – № 1. – С. 205.
8. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

9. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15.11.2001 р. 2789-III // ВВР України. – 2002. – № 10. – Ст.70.

10. *Христова Г.* Законодавчі засади попередження жорстокого поводження з дітьми у світлі міжнародних стандартів у галузі прав дитини // Г. Христова // Вісник Академії правових наук України. – 2009. – № 3 (58). – С. 75–85.

11. *Крамаренко Л.Д.* Правове забезпечення захисту дітей від жорстокого поводження / Л.Д. Крамаренко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2010. – № 1(3). – С. 189–198.

12. *Євсюкова М.В.* Громадський моніторинг судової практики у справах, пов'язаних із насильством у сім'ї: сутність та основні результати [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravoznavec.com.ua>.

13. Моніторинг стану виконання законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї. 2001–2011 роки / кол. авт.: О.М. Бандурка, О.Ф. Бондаренко, В.О. Брижик, та ін.; заг. ред. О.М. Бандурки, К.Б. Левченко. — Х., 2011.

14. *Попов Г.В.* Окремі особливості реагування прокурора на порушення прав і свобод дітей / Г.В. Попов // Часопис Київського ун-ту права. – 2010. – № 2. – С. 165–169.

Завгородний В. А., Пшеничная А. Е. Юридическая ответственность за совершение насилия в семье в отношении ребенка. Рассмотрены теоретические аспекты определения юридической ответственности за совершение насилия в семье в отношении ребенка. На основе анализа действующего законодательства в сфере противодействия домашнему насилию раскрыты объективные и надлежащие меры ответственности и особенности применения защитного предписания за совершение насилия в семье в отношении ребенка.

Ключевые слова: *насилие в семье, юридическая ответственность, ребенок.*

Zavgorodniy V. A., Pshenychna A. Ye. Legal responsibility for family violence against child. The article is about theoretical aspects of the definition of the legal liability for committing family violence against the child. In article on the basis of the analysis of the current legislation in the field of combating domestic violence, disclosed objective and adequate measures of responsibility and features of application of the protective order for committing domestic violence against a child.

The authors of the study considered a number of legislative acts both international and domestic law, in particular the Geneva Declaration of the rights of the child, adopted 26 September 1924, the Convention on the rights of the child, universal Declaration of human rights (1948), European Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms (1950), the International Covenant on civil and political rights (1966), the law of Ukraine «On protection of childhood», the Code of Ukraine about administrative offences and others. The above provisions, it can be argued that international regulations enshrine the General framework for the prevention of domestic violence against a child, by his power are required for the implementation of these norms in the national legislation of Ukraine.

Liability for committing family violence against a child requires a more thorough study and amendments into the current legislation of Ukraine regarding establishment of objective and adequate measures of responsibility that should be more severe than that provided for in sanctions of article 173-2 AOC and meet the social danger of the act.

The authors came to the conclusion that effective sanctions for these actions will be determined by public works for the term up to sixty hours, primarily due to the fact that the offender shall not be financial or material loss is not deprived of his freedom, publicly performs the socially useful work; protective order, which must be submitted in two copies and handed to the person who has committed domestic violence against a child and a victim or his close person that is appropriate guarantee for full protection against re-committing an act of violent behaviour towards children.

The introduction of the proposed based on the results of studies of changes and amendments will improve the mechanism of responsibility for the perpetrators of domestic violence against the child and to promote prevention of such actions.

Keywords: *family violence, legal responsibility, child.*

Надійшла до редакції 16.04.2013